

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΚΟΡΝΗΛΙΑ Α. ΠΡΕΒΕΖΙΩΤΟΥ – ΤΑΒΑΝΙΩΤΟΥ
(ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ 1878 – ΑΘΗΝΑ 1964).

**Η ΛΟΓΙΑ ΕΚΔΟΤΡΙΑ
ΚΑΙ Η «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΕΛΑΦΡΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ»**

ΚΟΡΝΗΛΙΑ Λ. ΠΡΕΒΕΖΙΩΤΟΥ – ΤΑΒΑΝΙΩΤΟΥ
(ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ 1878 – ΑΘΗΝΑ 1964).
Η ΛΟΓΙΑ ΕΚΔΟΤΡΙΑ ΚΑΙ Η «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ
ΕΛΑΦΡΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ»
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
xrys10@gmail.com

Βρισκόμαστε στην Κωνσταντινούπολη, άνοιξη του 1899, κοντά στη γέφυρα του Γαλατά, το πολύβουο λιμάνι της Πόλης, στην εμπορική συνοικία των Ρωμιών της ευρύτερης περιοχής του Πέραν, εκεί που κτυπάει κατά κύριο λόγο η καρδιά του ελληνορθόδοξου επιχειρηματικού κόσμου. Σ' ένα από τα σοκάκια του, στην οδό Μαχμουδιέ, αριθμός 7, στο ισόγειο βιβλιοπωλείου, μπορούμε να φανταστούμε ένα επιτελείο συντακτών και αρθρογράφων, να κάνει τις τελευταίες διορθώσεις στην ύλη, τα κείμενα και τις εικόνες, προκειμένου αυτά να παραδοθούν για εκτύπωση σε παρακείμενο τυπογραφείο, με σκοπό την έκδοση του γυναικείου εικονογραφημένου περιοδικού ***Η Βοσπορίς, της λόγιας εκδότριας και διευθύντριας Κορνηλίας Λ. Πρεβεζιώτου.***¹ Στις 7 Απριλίου 1899, η κυκλοφορία του περιοδικού είναι γεγονός. Τα φύλλα έχουν τυπωθεί, οι καταστάσεις των συνδρομητών/αναγνωστών είναι έτοιμες, οι ανταποκριτές στις κατά τόπους περιοχές περιμένουν το πρώτο τεύχος για να ξεκινήσουν τη διακίνηση. Σε λίγες ημέρες ένα γυναικείο περιοδικό ποικίλης ύλης αρχικά και στη συνέχεια έντυπο για όλη την οικογένεια, θα βρισκείται στα περισσότερα σπίτια του ελληνικού πληθυσμού της Πόλης, σε πολλές μικρασιατικές περιοχές, σε αρκετές πόλεις του ελλαδικού χώρου και του εξωτερικού. Το ταξίδι αυτό με μικρές διακοπές και μεγάλες δυσκολίες θα διαρκέσει μέχρι και τις 20 Μαρτίου 1906, οπότε και απότομα θα διακοπεί.²

Ποια είναι όμως αυτή η νεαρή εκδότρια που τολμάει να υπερβεί τα εσκαμμένα και να εισχωρήσει σ' έναν κατ' εξοχήν ανδροκρατούμενο δημόσιο χώρο λογισύνης, να προσπαθήσει με τη γραφίδα της, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ίδια, να συμβάλλει αποφασιστικά στην επιμόρφωση του γυναικείου αναγνωστικού κοινού και στην ανάπτυξη της νοημοσύνης και πνευματικότητας της Ελληνίδας, ως ολοκληρωμένης, ηθικής, συνετής,

¹ «Η Βοσπορίς ιδρύθη κατ' Απρίλιον του 1899 υπό της μόνης εν Κων/πόλει γυναικός δημοσιογράφου, λογίας δεσποινίδος Κορνηλίας Λ. Πρεβεζιώτου, επιδιώκουσης την μόρφωσιν, διάπλασιν και ανάπτυξιν της γυναικός συνωδά τω προορισμώ αυτής», βλ. το άρθρο «Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου, αρχισυντάκτις, Ι. Χατζόπουλος, διευθυντής», *Φάρος της Ανατολής*, 1901, Ι. Γ. Σακελλαρίδου και Σας, σ. 394.

² Μέσα από αλλεπάλληλες ταλαιπωρίες, λογοκρισίες, μετεγκαταστάσεις, οικονομικά προβλήματα, καθυστερήσεις και διάφορες αλλαγές σε συνεργάτες και εναλλασσόμενους διευθυντές, η Βοσπορίς με τις επίμονες και επίπονες προσπάθειες της εκδότριας πλέον Κ. Πρεβεζιώτου, καταφέρνει να κρατηθεί «ζωντανή» μέχρι και τις 20 Μαρτίου 1906, οπότε σταματάει την έκδοσή της και λίγους μήνες αργότερα, επανακυκλοφορεί με το ίδιο όνομα, αλλά με άλλους εκδότες, διαφορετικό ύψος και περιεχόμενο.

μορφωμένης και χρήσιμης για το Έθνος, όπως η εποχή, το γύρισμα του αιώνα και η περιοχή ορίζει. Η Κορνηλία Πρεβεζιώτου, βραβευμένη από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως, πολυγραφότατη ποιήτρια, αρθρογράφος και δημοσιογράφος, πεζογράφος, μεταφράστρια και θεατρική συγγραφέας, συνιστά το θέμα της παρούσας ανακοίνωσης, η οποία αποτελεί μέρος της διπλωματικής μου εργασίας που υποστηρίχθηκε το Φεβρουάριο του 2011 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, με επιβλέπουσα την επίκουρη καθηγήτρια Κατερίνα Δαλακούρα.³ Από τον Μάιο του 2012 η προσπάθεια συνεχίζεται για τις ανάγκες διδακτορικής διατριβής.

Η έρευνα ξεκίνησε από τα τεύχη των δυο πρώτων ετών της *Βοσπορίδος* στα αρχεία και τις βιβλιοθήκες των Αθηνών, συνέχισε με τη συγκέντρωση του συνόλου των τευχών για όλη τη διάρκεια κυκλοφορίας του περιοδικού και ολοκληρώνεται με επιπλέον χειρόγραφο και έντυπο υλικό της Κ. Πρεβεζιώτου που σταδιακά ανακαλύπτεται. Η μεθοδολογία που ακολουθείται βασίζεται στις τεχνικές ευρετηρίασης, στην ποιοτική και ποσοτική ανάλυση περιεχομένου σε συνδυασμό με την ερμηνευτική μέθοδο, στο πλαίσιο της ιστορίας του φύλου, λαμβάνοντας υπόψη τη βιογραφική αφήγηση, την ιστορία του Τύπου, την ιστορία της γυναικείας έκδοσης και ανάγνωσης.

Μέσα από το δημοσιευμένο σε διάφορα έντυπα της Πόλης και των Αθηνών ή/και το αδημοσίευτο πρωτότυπο έργο της Κ. Πρεβεζιώτου, επιχειρείται να αναδυθεί η φυσιογνωμία και η διαδρομή της σε ό,τι αφορά στο εκδοτικό και λογοτεχνικό της έργο, στα χαρακτηριστικά και τη συμβολή της στην πρόσβαση του γυναικείου αναγνωστικού κοινού στη «σύγχρονη ελληνική και ξένη ελαφρά φιλολογία και ποίηση» κατά τα γραφόμενά της στο προγραμματικό άρθρο του πρώτου τεύχους του περιοδικού της. Η διερεύνηση και ανασύσταση της βιογραφίας και εργογραφίας της, θα μπορούσε να την ανασύρει από τη λήθη και να την εγγράψει στην ιστορία των γυναικών που συνέβαλαν με την πένα τους στην ανάδυση της επερχόμενης ισχυροποίησης της υπόστασης και επαναδιαπραγμάτευσης της ταυτότητάς τους.

Η Κορνηλία Πρεβεζιώτου γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1878 και πέθανε στην Αθήνα το 1964 σε μεγάλη ηλικία (92 ετών). Θυγατέρα του εμπόρου Λεωνίδα Πρεβεζιώτη και της Αικατερίνης Πρεβεζιώτη, διαμένουσα στη ρωμαϊκή συνοικία του Πέραν, ασχολήθηκε από πολύ νωρίς με τα *γράμματα*. Αφού έλαβε τις πρώτες εγκύκλιες γνώσεις όπως και η αδελφή της Αγλαΐα Πρεβεζιώτου επίσης λόγια, σε κατ' οίκον

³ Χρ. Αναγνωστοπούλου, «Το γυναικείο περιοδικό *Η Βοσπόρις* (1899-1906). Συμβολή στη μελέτη του γυναικείου οθωμανικού τύπου», αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2011.

εκπαίδευση, με καθηγητή τον Ηλία Αλεξανδρίδη, δημοσίευσε τα πρώτα ποιήματά της σε πολύ νεαρή ηλικία σε διάφορα περιοδικά της Πόλης και των Αθηνών.⁴

Με μια αυθαίρετη προσέγγιση θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τη ζωή και το έργο της σε τρεις (3) διακριτές περιόδους.

Πρώτη (νεότηας, 1878) 1890 – 1899

Δεύτερη (εκδοτική-δημοσιογραφική) 1899 – 1936

Τρίτη (οικογενειακή στην Αθήνα) 1936 - 1964

Η πρώτη, της νεότητάς της ξεκινάει από το 1890, όταν αρχίζει να συγκεντρώνει ποιήματα για τη μετέπειτα συλλογή της *Πρώται πτήσεις*, έως και το 1899 που εκδίδει το περιοδικό της *Βοσπορίδος*. Δεκατεσσάρων (14) ετών το 1892, ξεκινά να δημοσιεύει τα ποιήματά της ως τακτική συνεργάτης στο *Νεολόγο Κωνσταντινουπόλεως*, την πολιτική, φιλολογική και επιστημονική επιθεώρηση του Σταύρου Ι. Βουτυρά. Στο *Νεολόγο Κωνσταντινουπόλεως* δημοσιεύτηκαν κατά την περίοδο αυτή (από το 1892 έως και το 1894) συνολικά πενήντα δύο (52) ποιήματά της, πρωτότυπα αφηγήματα και μεταφράσεις γαλλικών μυθιστορημάτων και διηγημάτων.

Στις 18 Απριλίου 1893 ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, αποφασίζει να βραβεύσει την ποιητική συλλογή της *Πρώται πτήσεις*, η οποία εκδίδεται το 1895 από το τυπογραφείο του «Νεολόγου» με εβδομήντα ένα (71) αριθμημένα ποιήματα, πρωτότυπα ή/και μεταφρασμένα από γαλλικά και αγγλικά κατά δήλωσή της, αφιερωμένα σε θρησκευτικά πρόσωπα, στις μητέρες, τα παιδιά, τις φίλιες, σε επιθυμίες, υποσχέσεις, συναισθήματα, πόθους και όνειρα, στη φύση, σε εποχές, εορτές, αριετές νεκρολογίες. Στον ονομαστικό κατάλογο των πεντακοσίων (500) περίπου συνδρομητών στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου, πρώτο πρώτο το όνομα της σημαντικής εκπαιδευτικού Σαφούς Λεοντιάδος όταν ήταν στην Κωνσταντινούπολη (6 αντίτυπα), του δασκάλου της Ηλία Αλεξανδρίδη (3 αντίτυπα στην Κων/πολη, 23 στην Αμισό, 12 στα Δαρδανέλλια και 4 στη Μάδυτο), της Ευθαλίας Αδάμ διευθύντριας στο Ζάππειο Παρθεναγωγείο (21 αντίτυπα) και της υποδιευθύντριας Ελένης Στρούβαλη για τις Ζαπίδες.⁵

⁴ Για στοιχεία της βιογραφίας της βλ. και Α. Αντωνόπουλος, *Οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και το Ανατολικό Ζήτημα 1866–1881. Η μαρτυρία του Νεολόγου της Κωνσταντινούπολης*, Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών–Εκδόσεις Τσουκάτου, Αθήνα 2007, σ. 65-67, 583-584 και Π. Αποστολή, «Η γυναικεία εκδοτική δραστηριότητα (περιοδικά λόγου και τέχνης 1900-1940): Η περίπτωση της Αρτεμής Λανδράκη και της Κορνηλίας Πρεβεζιώτου» στο Σοφία Ντενίση (επιμ.), *Η γυναικεία εικαστική και λογοτεχνική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900 – 1940)*, Πρακτικά Ημερίδας, Gutenberg, Αθήνα 2008, σ. 228-229. Βλ. και στο Παράρτημα – Βιογραφικά Σημειώματα Συνεργατών.

⁵ Οι συνδρομητές εκτός από την Κων/πολη και τα γύρω περίχωρά της, διέμεναν στο Κοντοσιάλι, στη Χαλκηδόνα, την Αμισό, τη Μάδυτο, τα Δαρδανέλλια, στην Κω, την Καστοριά, το Μέτσοβο, αλλά και στη Μασσαλία και την Οδησό. (Από τον κατάλογο των Συνδρομητών στην τελευταία σελίδα της ποιητικής συλλογής «Πρώται πτήσεις»).

Την ίδια περίπου περίοδο (1893-1896) δημοσιεύονται τέσσερα (4) ποιήματά της στην *Εφημερίδα των Κυριών* της Καλλιρρόης Παρρέν στην Αθήνα και από το (1894-1895) δύο (2) κείμενα με εναλλαγές πεζού και ποιητικού λόγου στο λογοτεχνικό περιοδικό *Παρνασσός*, επίσης στην Αθήνα. Το 1894 δημοσιεύτηκε ένα (1) ακόμη ποίημά της «Έχετε γειά!» στη *Φιλολογική Ηχώ* (Κωνσταντινούπολη) κατά το δεύτερο έτος της έκδοσής της. *Νέος Παρθενών* (Αθήνα), *Αι Μούσαι* (Ζάκυνθος), κ.ά. Ακολουθούν οι ποιητικές συλλογές *Άνθη του αγρού*, *Φλοίσφοι και Ρόχθοι Λυρικά ποιήσεις* (68 ποιήματα), [*Δακρύων Μάργαρα*, *Φθινοπωρινά πνοαί* (ανέκδοτες μέχρι το 1899)], *Πατριωτικά ποιήματα* και το παιδικό διήγημα *Ψεκάδες*, (1896) και *Ο μικρός βοσκός (συλλογικό)* ???

Η δεύτερη περίοδος, η εκδοτική κατά την οποία έγινε ευρύτερα γνωστή, θα μπορούσε να οριστεί από το 1899, όπου παίρνει τη μεγάλη απόφαση να ιδρύσει και να διευθύνει εκδοτική επιχείρηση και να εκδώσει μόνη της ένα γυναικείο εικονογραφημένο περιοδικό, τη *Βοσπορίδα*, εστιασμένο σε θέματα που αφορούσαν στη σύγχρονη γυναίκα της εποχής και τα χαρακτηριστικά της. Κατά τα πρώτα χρόνια της έκδοσής του υπερσχύει ο γυναικείος χαρακτήρας του περιοδικού, αργότερα όμως και με βάση το διαφοροποιημένο τίτλο του, χαρακτηρίζεται ως οικογενειακό περιοδικό, με την τρέχουσα θεματογραφία του να αναφέρεται όλο και περισσότερο σε θέματα επιμορφωτικού χαρακτήρα, εκπαιδευτικά, επιστημονικά και κυρίως λογοτεχνικά. Στο βαθμό που το έντυπο εκδίδεται και διευθύνεται από γυναίκα και απευθύνεται σε γυναικείο αναγνωστικό κοινό, παρά το ότι προς τα τελευταία χρόνια της έκδοσής του διεύρυνε τη θεματογραφία του και εξελίχθηκε σε ανάγνωσμα για όλη την οικογένεια, ανήκει στη κατηγορία του γυναικείου εντύπου.⁶

Σύμφωνα με μια από τις διαστάσεις του προγραμματικού άρθρου του περιοδικού *Η Βοσπορίς*,⁷ ο πεζός και ποιητικός λόγος, η ελαφρά φιλολογία, οι μεταφράσεις διηγημάτων και μυθιστορημάτων, οι επιστολές και τα ημερολόγια με το ηθικοπλαστικό περιεχόμενό τους, θα συμβάλουν στην επιμόρφωση του γυναικείου αναγνωστικού κοινού και στην προώθηση της υγιούς εικόνας της γυναίκας ως άξιου τέκνου για την οικογένεια και την κοινότητα. Μεγάλο μέρος της ύλης της *Βοσπορίδος* όπως και όλων γενικά των παρόμοιων γυναικείων περιοδικών καταλαμβάνουν **οι λογοτεχνικές σελίδες**,⁸ οι οποίες αυξάνονται με την πάροδο

⁶ Βλ. και Κ. Δαλακούρα, «Λόγοι για την εκπαίδευση στα ελληνικά γυναικεία περιοδικά του οθωμανικού χώρου (19ος αι.-1906): Η γυναικεία λαϊκή εκπαίδευση», *Μνήμων* 31 (2010), σ. 116.

⁷ Στο διάγραμμα του περιοδικού υπάρχουν αναφορές στη «*συμμετοχή των υγιώς μορφωμένων γυναικών στην πρόοδο των εθνών και των κοινωνιών*», στα «*ίσα δικαιώματα ανδρών και γυναικών*», στην «*αναγκαιότητα της γυναικείας εκπαίδευσης ως απαραίτητης για την εκπλήρωση του προορισμού της γυναίκας, όπως ο Θεός και η φύση ορίζουν*», στη γυναικεία εργασία, στη χειραφέτηση και αντιχειραφέτηση. Βλ. [Κ. Πρεβεζιώτου], «*Διάγραμμα Βοσπορίδος*», *Η Βοσπορίς* Α/1 (7 Απριλίου 1899), σ. 1-2.

⁸ Η λογοτεχνία μεταξύ άλλων, είναι αυτή η οποία θα αναλάβει να *διαχειριστεί* τις νέες παραμέτρους του «*γυναικείου ζητήματος*». Γυναίκες αλλά και άνδρες συγγραφείς μέσα από τη μυθοπλασία προτείνουν ένα νέο εναλλακτικό μέσο διερεύνησης του νέου γυναικείου ιδεώδους, *γράφοντας* για την ανασύσταση της κοινωνικής

των ετών κυκλοφορίας του περιοδικού. Το μεγαλύτερο μέρος αφιερώνεται στην ποίηση, στην οποία αναλογεί οπωσδήποτε χώρος σε κάθε τεύχος, με ένα ή και περισσότερα ποιήματα. Ακολουθούν η πεζογραφία, το πρωτότυπο ή μεταφρασμένο διήγημα, το συνήθως ελαφρά ρομαντικό μυθιστόρημα σε συνέχειες, οι επιφυλλίδες σε καθιερωμένη μόνιμη στήλη προς τις τελευταίες σελίδες του κάθε τεύχους, οι ανοικτές επιστολές, τα χρονογραφήματα, κ.λπ. Αν και είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς τα διηγήματα σε πρωτότυπα και μεταφρασμένα εκτός αν δηλώνονται στον τίτλο τους ότι είναι πρωτότυπα ή ότι προέρχονται «εκ του γαλλικού» ή «εκ του γερμανικού», κ.λπ.,⁹ μαζί με την ποίηση, τα μυθιστορήματα, τα χρονογραφήματα και τις επιφυλλίδες, στη συνολική διάρκεια έκδοσης της *Βοσπορίδος* δημοσιεύθηκαν περίπου οχτακόσια σαράντα οκτώ **(848)** λογοτεχνικά θέματα σε ποσοστό 38,34 στο σύνολο των αναφορών (2.212). Από αυτό το σύνολο των λογοτεχνημάτων, τα τριακόσια ογδόντα τρία **(383)** αφορούσαν στην ποίηση, σε ποσοστό 45,16%, ογδόντα οκτώ **(88)** στο μυθιστόρημα, σε ποσοστό 10,38%, τριάντα τρία **(33)** στο δηλωμένο πρωτότυπο διήγημα, σε ποσοστό 3,89% και εκατόν ογδόντα τέσσερα **(184)** στο μεταφρασμένο, σε ποσοστό 21,70%, εκατόν ένα **(101)** στις επιφυλλίδες κυρίως από μετάφραση, σε ποσοστό 11,91%, είκοσι μία **(21)** ανοικτές επιστολές, σε ποσοστό 2,48% και τριάντα οκτώ **(38)** χρονογραφήματα, σε ποσοστό 4,48%. Τα ποσοστά αυτά είναι επί του συνόλου των λογοτεχνημάτων (848).¹⁰

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Αναλυτική κατηγοριοποίηση της ύλης του περιοδικού ανά λογοτεχνικό είδος

	ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ	Α' ΕΤΟΣ	Β' ΕΤΟΣ	Γ' ΕΤΟΣ	Δ' ΕΤΟΣ	Ε' ΕΤΟΣ	ΣΤ' ΕΤΟΣ	Ζ' ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	%
1.	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ									
α)	ΠΟΙΗΣΗ	36	37	56	43	73	85	53	383	17,31
β)	ΔΙΗΓΗΜΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ	4	4	21	0	1		3	33	1,5
γ)	ΔΙΗΓΗΜΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ	5	19	23	11	41	54	31	184	8,32

πραγματικότητας του κόσμου της γυναίκας. Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, συγκροτείται ένας ιδιαίτερα μεγάλος και προσφιλής στο αναγνωστικό κοινό αριθμός λογοτεχνημάτων, κυρίως μυθιστορημάτων, τα οποία έρχονται να προσβάλουν, να ερμηνεύσουν και να συμπληρώσουν τις απαιτήσεις των γυναικείων διεκδικήσεων της εποχής. Βλ. Α. Παρρά, «Το μυθιστόρημα της χειραφέτησης ή Η “συνετή” ουτοπία της Καλλιρρόης Παρρέν», επίμετρο στο Καλλιρρόη Παρρέν, *Η χειραφετημένη*, Εκάτη, Αθήνα 1999, σ. 460-461.

⁹ Σταθερός κανόνας στις δημοσιεύσεις μεταφρασμένων αφηγημάτων, δεν υπήρχε. Άλλοτε αναγραφόταν το όνομα του ξένου συγγραφέα, άλλοτε όχι, άλλοτε σημειωνόταν «εκ του γαλλικού» ή «εκ του αγγλικού» άλλοτε όχι, άλλοτε δημοσιευόταν το όνομα, το ψευδώνυμο, ή τα αρχικά του μεταφραστή, άλλοτε όχι. Γι' αυτό είναι δύσκολο να αποφανθεί κανείς με ασφάλεια αν ένα αφήγημα είναι πρωτότυπο ή μεταφρασμένο, αν είναι διήγημα ή μυθιστόρημα. Τα μεταφρασμένα ξένα πεζογραφήματα τις περισσότερες φορές περνούν ανώνυμα στις σελίδες του περιοδικού. Επώνυμα παρουσιάζονται μόνο ορισμένα αφηγήματα Γάλλων συγγραφέων και κάποιων Άγγλων. Βλ. και Α. Σαχίνης, *Συμβολή στην ιστορία της Πανδώρας και των παλιών περιοδικών*, χ.έ., Αθήνα 1964, σ. 70.

¹⁰ Βλ. εδώ (στο κείμενο) Πίνακα 1, «Αναλυτική κατηγοριοποίηση της ύλης του περιοδικού».

δ)	ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ (ΔΙΗΓΗΜΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ)	27	30	9	10	15	10	0	101	4,57
ε)	ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΣΕ ΣΥΝΕΧΕΙΕΣ	2	4	20	2	23	23	14	88	3,98
στ)	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	0	5	10	4	8	7	4	38	1,72
ζ)	ΑΝΟΙΚΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	0	8	0		2	8	3	21	0,94
ΣΥΝΟΛΟ		74	107	139	70	163	187	108	848	38,34

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Συγκεντρωτική κατηγοριοποίηση της ύλης του περιοδικού

	ΘΕΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ ΒΟΣΠΟΡΙΔΟΣ (Κατά συχνότητα)	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
1.	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	848	38,34
2	ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ	371	16,77
3	ΜΕΛΕΤΕΣ – ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΕΣ - ΔΟΚΙΜΙΑ	249	11,26
4	ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΑ	230	10,39
5	ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ - ΑΝΤΙΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΗ	182	8,23
6	ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ	134	6,06
7	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ	113	5,11
8	ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	85	3,84
	ΣΥΝΟΛΟ	2212	100

Η εκδότρια της *Βοσπορίδος* Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου καταλαμβάνει μια σημαντική θέση ανάμεσα στους καθαρολόγους διηγηματογράφους της πρώτης περιόδου (1880–1908), οι οποίοι γράφουν στο κλίμα του ελληνικού ρομαντισμού.¹¹ Στο ποιητικό και πεζό έργο της είναι ευδιάκριτη η παραδοσιακή γραφή των Φαναριωτών, όπως η επιμελημένη και αυστηρή καθαρεύουσα, η λεπτομερής περιγραφή του τόπου και του στενού κοινωνικού περιγυρου, η σκιαγράφηση προσώπων, ο ηθικοδιδακτισμός και κυρίως η άρτια τεχνική ενσωμάτωσης στιχουργημάτων στον αφηγηματικό της λόγο.¹² Η Βούλα Ποσάντζη την κατατάσσει στους «αξιωματημένους» καθαρολόγους νεοφαναριώτες διηγηματογράφους της καμπής του 19ου αιώνα, ενώ ο Παπακώστας ισχυρίζεται ότι η *Βοσπορίς* δεν προσέφερε κάτι καινούργιο γιατί βρισκόταν έξω από το κλίμα της νέας λογοτεχνικής κίνησης και δεν είχε αποδεσμευτεί από το συντηρητικό πνεύμα και την αρχαίζουσα καθαρεύουσα την οποία χρησιμοποιούσαν και

¹¹ Βλ. Β. Ποσάντζη, «Το νεοελληνικό διήγημα στην Κωνσταντινούπολη (1880-1922). Από τη λαϊκή φαναριώτικη ηθογραφία στην αστική πεζογραφία», στο Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού και Σοφία Ντενισιό (επιμ.), *Το Διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες. Θεωρία – Γραφή – Πρόσληψη*, Gutenberg, Αθήνα 2009, σ. 289.

¹² Βλ. και Β. Ποσάντζη, «Το νεοελληνικό διήγημα...», *ό.π.*, σ. 292-293. Για τα πεζά ποιήματα της Κ. Πρεβεζιώτου στο περιοδικό, ενδεικτικά βλ. *Η Βοσπορίς* Δ/23 (20 Δεκεμβρίου 1902), σ. 257-258, *Η Βοσπορίς* Ζ/8 (30 Αυγούστου 1905), σ. 88-90, *Η Βοσπορίς* Ζ/11 (1 Οκτωβρίου 1905), σ. 128-130.

τα έντυπα του συγκροτήματος Βουτυρά, όπως ο *Νεολόγος* κ.ά. Παρόλο που αναφέρει σχετικά ότι νέοι λογοτέχνες όπως ο Γρυπάρης και ο Βασιλειάδης δεν εμφανίζονταν συχνά στις σελίδες των διηγημάτων της *Βοσπορίδος*, τα οποία ήταν κυρίως μεταφρασμένα σε αρχαίζουσα καθαρεύουσα από γαλλικά και γερμανικά όπως συνηθιζόταν την εποχή εκείνη και ότι «η Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου δεν έδωσε ποτέ κανένα διήγημά της [...]»,¹³ σε δύο τεύχη της *Βοσπορίδος* του πρώτου έτους, βρέθηκαν δύο διηγήματα δικά της.¹⁴

Η Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου ως η αντιπροσωπευτικότερη διηγηματογράφος της λαϊκής και κοινωνικής ηθογραφίας κατά τη Β. Ποσάντζη, γράφοντας και στη δημοτική γλώσσα είχε κερδίσει την εύνοια των προοδευτικών λογίων της εποχής της, σε αντίθεση με τη «*γλωσσαμύντωρα*» Νεοφαναριώτισα λογοτέχνιδα Κ. Πρεβεζιώτου, η οποία δεν έτυχε της ανάλογης αποδοχής από τους ίδιους κύκλους, παρόλο που εμφάνισε και αυτή στο έργο της έντονο κοινωνικό προβληματισμό.¹⁵ Πιθανόν ο λόγος για τον οποίο το φιλολογικό έργο της Κ Πρεβεζιώτου δεν έχει αποτιμηθεί, να βασίζεται στο γεγονός ότι στη *Βοσπορίδα* η έμφαση δεν δινόταν τόσο στα φιλολογικά ή καλλιτεχνικά θέματα παρά το πλήθος των δημοσιευόμενων λογοτεχνημάτων, διότι ο κεντρικός προσανατολισμός του περιοδικού ήταν διαφορετικός.

Κατά τον 19ο αιώνα σε όλες τις χώρες της Ευρώπης και αργότερα και στην Ελλάδα, η πρώτη ποίηση και στη συνέχεια η γυναικεία πεζογραφία είναι κατά κύριο λόγο *αυτοβιογραφική*. Η έκφραση της ανάγκης για ονειροπόληση, η χρήση της φαντασίας ως χώρου διαφυγής, οι περιορισμοί της καθημερινότητας, το πεισιθάνατο ύφος χαρακτηριστικό του ελληνικού ρομαντισμού, ορίζουν κατά τη Βαρίκα, τη γυναικεία ποίηση αναπόφευκτα ως ποίηση μίμησης των ανδρικών προτύπων με τα υπερβολικά ρητορικά σχήματα και τα ακραία γλωσσικά σχήματα της καθαρεύουσας.¹⁶

Η θεματογραφία των ποιημάτων της Κ. Πρεβεζιώτου αλλά και των συνεργατών της¹⁷ που δημοσιεύονται στη *Βοσπορίδα* είναι πλούσια. Πολλά από αυτά αναφέρονται στη

¹³ Βλ. Γ. Παπακώστας, *Η ζωή και το έργο της Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου*, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1980, σ. 48.

¹⁴ Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου, «Προφητεία» *Η Βοσπορίς* Α/3 (24 Απριλίου 1899), σ. 22-23 και της ίδιας, «Κόρη Άπονη», *Η Βοσπορίς* Α/9 (5 Ιουνίου 1899), σ. 69-70.

¹⁵ Βλ. Β. Ποσάντζη, «Το νεοελληνικό διήγημα...», *ό.π.*, σ. 291.

¹⁶ Βλ. Ε. Βαρίκα, *Η εξέγερση των κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*, Κατάρτι, Αθήνα 2007, σ. 207-211.

¹⁷ Από τις γυναίκες συνεργάτιδες, ποιήματά τους δημοσιεύουν από τις πλέον γνωστές γραμματολογικά, η εκδότρια *Ημερολογίων* και ποιήτρια Ελένη Σβορώνου από τη Σάμο, η ποιήτρια Ελένη Λάμαρη από την Αθήνα, η ποιήτρια Μαρίκα Πίπιζα και η ποιήτρια και εκδότρια του φιλολογικού περιοδικού *Νέος Παρθενών*, Μαρίκα Φιλιππίδου επίσης από την Αθήνα, η λόγια και ποιήτρια Βιργινία Π. Ευαγγελίδου. Μικρότερο αριθμό ποιημάτων δημοσιεύουν οι λιγότερο γνωστές γραμματολογικά, η ποιήτρια από τη Χίο, Βιργινία Ε. Βοριά, η ποιήτρια από την Κωνσταντινούπολη, Μαρίκα Ζάμπα λίγο πριν την αναχώρησή της για την Αθήνα και η Αθηνά Πολυωράτους, όπως και αυτές που χρησιμοποιούν ψευδώνυμα αταύτιστα μέχρι στιγμής, χωρίς να είναι βέβαιο ότι είναι γυναίκες (π.χ. Παλμύρα, Αλκυών, Ανεμοζάλη, Θάμυρις, κ.λ.π.), βλ. και Ν. Παλαιού, «Η συνείδηση του φύλου στην πεζογραφία όπως παρουσιάζεται στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1922):

φύση, αρκετά εκφράζουν συναισθήματα θετικά ή αρνητικά και πολλά άλλα μιλούν για την αληθινή αγάπη και τον έρωτα, το χωρισμό, τη νεότητα, τους αδικοχαμένους, κ.λπ.¹⁸ Τα περισσότερα είναι μικρά ποιήματα, τετράστιχα δύο ή και τριών στροφών, άλλα καλύπτουν πολύ περισσότερο από μια σελίδα, τα περισσότερα είναι υπογεγραμμένα από την εκδότρια ή και ανυπόγραφα, χρεώνονται όμως στην ίδια, **η οποία στο συγκεκριμένο έντυπο υπογράφει έναν αριθμό δεκατριών (13) ποιημάτων.**

Το διήγημα, το λογοτεχνικό είδος που ξεχωρίζει αυτήν την εποχή, μοιάζει να ανταποκρίνεται καλύτερα στις εκφραστικές ανάγκες των γυναικών. Με χαρακτηριστικά τη συντομία, την απλή πλοκή, την αμεσότητα και το ρεαλισμό στις περιγραφές των ματαιώσεων και δυστυχιών που ταλαιπωρούν τις ηρωίδες, ορίζεται ως μέσο διερεύνησης των αντιφάσεων και προκλήσεων του νέου γυναικείου ιδεώδους, γεγονός που συντελεί στη διαδεδομένη στήριξη και εφαρμογή του από όλα τα επίπεδα των αναγνωστριών.¹⁹

Τόσο τα διηγήματα όσο και οι επιφυλλίδες σε συνέχειες που δημοσιεύονται στη *Βοσπορίδα* είναι συνήθως σε μετάφραση από τη γαλλική, γερμανική ή αγγλική γλώσσα, έχουν περιεχόμενο ηθικό, διδακτικό, θρησκευτικό, ή δραματικό, όπως διαφαίνεται συχνά και από τους τίτλους τους, φέρνοντας στο προσκήνιο τα ζητήματα του έρωτα, του γάμου, της μητρότητας, της εργασίας, της φτώχειας, τις κοινωνικές ανισότητες, αξιοποιώντας το ηθογραφικό στοιχείο, το ρεαλιστικό, το λυρικό, το αλληγορικό, το σατιρικό.²⁰ Η φιλία, η προδομένη αλλά και η επανακτηθείσα αγάπη, η απόγνωση, η παραφροσύνη, η εκδίκηση, η τιμωρία, η ορφάνια, η μελέτη των ηθών και των εθίμων μακρινών περιοχών, αποτελούν μερικές από τις θεματικές που αναλύονται διεξοδικά μέσα από τα πρωτότυπα ή μεταφρασμένα διηγήματα του περιοδικού.²¹

Αρκετές από τις Φαναριώτισσες, γνωστές για το εύρος της παιδείας τους, τη «σοφία και τη μεγαλοφυΐα» τους, εκτός από τις μεταφράσεις γαλλικών και γερμανικών έργων που δημοσίευσαν, είχαν βαθιά γνώση του ευρωπαϊκού θεάτρου και των αρχαίων Ελλήνων

Παραδειγματικές περιπτώσεις», στο Σοφία Ντενίση (επιμ.), *Η γυναικεία εικαστική και λογοτεχνική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900 – 1940)*, ό.π., σ. 261. Από τους άνδρες συνεργάτες, τα περισσότερα ποιήματα υπογράφουν ο ποιητής και μεταφραστής Κλεάνθης Βασαρδάκις από την Κίο, ο ψευδώνυμος Άλυσ από την Κερασούντα, ο ποιητής Σπ. Χριστοφίδης από το Μακροχώριον, ο ποιητής Αχιλ. Ταβουλάρης και ο γνωστός ποιητής Στυλιανός Σπεράντσας από τη Σύμνη. Λιγότερα ποιήματα δημοσιεύουν ο Νικολής Μακρίδης, ο λόγιος, συγγραφέας και ποιητής Νικόλαος Καπιγιολδάσης από την Αθήνα, ο γνωστός και πολυταξιδεμένος ποιητής και διηγηματογράφος Άγγελος Σημηριώτης, ο δημοφιλής σατιρικός ποιητής Γεώργιος Σουρής από την Αθήνα. Από τους μη ευρισκόμενους στη ζωή την περίοδο των δημοσιεύσεων, αναφέρονται έργα των γνωστών ποιητών Χριστόφορου Σαμαρτσίδα και Γ. Χ. Ζαλοκώστα. Επίσης στη *Βοσπορίδα* δημοσιεύτηκε και ένα ποίημα του εμπνευστή και εισηγητή της λεγόμενης γενιάς του 1880, ακαδημαϊκού Κωστή Παλαμά ο οποίος την περίοδο εκείνη ήταν και γενικός γραμματέας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1897- 1929), βλ. Κωστή Παλαμάς, «Θεοφάνεια», *Η Βοσπορίς* Ε/12-13 (10-20 Αυγούστου 1903), σ. 135.

¹⁸ Ενδεικτική αναφορά, βλ. Παράρτημα, Πίνακα 13.

¹⁹ Στο ίδιο, σ. 256.

²⁰ Βλ. και Ν. Παλαιού, «Η συνείδηση του φύλου στην πεζογραφία...», ό.π., σ. 261.

²¹ Ενδεικτική αναφορά, βλ. Παράρτημα, Πίνακα 14.

κλασσικῶν συγγραφέων.²² Η Κ. Πρεβεζιώτου συμπαθεί την αρχαία κλασική γραμματεία. Δεν είναι λίγες οι φορές που δημοσιεύει διασκευασμένες την *Αντιγόνη του Σοφοκλέους*,²³ την *Ιφιγένεια εν Αυλίδι*,²⁴ *Οιδίπους και Αντιγόνη*,²⁵ ενώ δεν αφήνει ευκαιρία μέσα από τα κείμενά της να αναφερθεί στον Όμηρο, τους αρχαίους τραγικούς, τους μυθικούς ήρωες.²⁶ Το 1902 δίδει διάλεξη σε ειδήλωση του συλλόγου «Απόστολος Παύλος» με θέμα «Ο γυναικίος χαρακτήρ εν τη Ελληνική Μυθολογία» που δημοσιεύεται σε συνέχειες στη *Βοσπορίδα*.²⁷

Λίγο μετά την έκδοση της *Βοσπορίδος*, η Κ. Πρεβεζιώτου διευρύνει τις δραστηριότητές της. Συνεχίζει την ετήσια έκδοση των φιλολογικῶν ημερολογίων *Αι Αναμνήσεις* - τα οποία αρχικά εκδίδονται για τα ἔτη 1899 και 1900 από τον Εμμ. Ταβανιώτη, μετέπειτα συνεκδότη και από το 1905 σύζυγό της, με καταγωγή από τη Μαρώνεια της Μακεδονίας, διοικητικό υπάλληλο στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (1907-1924)²⁸. Από το 1901 και μέχρι το 1907 εκδίδει τα *Ημερολόγια* από κοινού με τον Εμμ. Τ. Ταβανιώτη, από το 1909 μόνη της, με τον ίδιο τίτλο και μετά από μία δωδεκαετή σιωπή, εκδίδει και πάλι μόνη της τη δεύτερη περίοδο των *Ημερολογίων* (1921) με τίτλο *Αναμνήσεις και Ελπίδες* και το 1922 με τον ίδιο τίτλο και την προσθήκη **Λεύκωμα Εθνικόν, Φιλολογικόν, Κοινωνικόν μετ' εικόνων**.

²² Βλ. Κ. Δαλακούρα, *Η εκπαίδευση των γυναικῶν στις ελληνικές κοινότητες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας* (19^{ος} αιώνας – 1922). *Κοινωνικοποίηση στα πρότυπα της πατριαρχίας και του εθνικισμού*, Gutenberg, Αθήνα 2008, σ. 31, 254. Βλ. Ε. Ριζάκη, *Οι «γράφουσες» Ελληνίδες...*, ὀ.π., σ. 84-86.

²³ Κορηλία Λ. Πρεβεζιώτου, «Σοφοκλέους Αντιγόνη», *Βοσπορίς* Γ/21 (10 Νοεμβρίου 1901), σ. 241-242.

²⁴ Κορηλία Λ. Πρεβεζιώτου, «Ιφιγένεια εν Αυλίδι. Απόσπασμα εκ της Ιφιγένειας εν Αυλίδι. Πρωτοτύπου ανεκδότου τραγωδίας», *Ημερολόγιον του 1904 Αι Αναμνήσεις*, σ. 37-42 και με τον ίδιο τίτλο, στο χειρόγραφο *Ανάγνωμα Λυρικά ποιήσεις*, Νο 128, με τη σημείωση στον τίτλο «ανεκδότου πρωτοτύπου τραγωδίας ὅλως ἰδίας πλοκῆς ασχέτου προς την του Ευριπίδου».

²⁵ Βλ. *Ανάγνωμα Λυρικά ποιήσεις*, Νο 112.

²⁶ Το μότο σε ὅλα τα πρωτοσέλιδα: «Οὐ παύσομαι τας Χάριτας / τας Μούσας συγκαταμινῶς, / ἠδίσταν συζυγίαν. (Ευρ. Ηρ. Μαιν. Στ. 673-5)». (Από τον Ηρακλή Μαινόμενο του Ευριπίδη).

²⁷ Κορηλία Λ. Πρεβεζιώτου, «Ο γυναικίος χαρακτήρ εν τη Ελληνική Μυθολογία» σε ἑξι (6) συνέχειες, *Βοσπορίς* Δ/6 (10 Ιουνίου 1902), Δ/9-10 (20 Ιουλίου 1902), Δ/12 (10 Αυγούστου 1902), Δ/13 (20 Αυγούστου 1902), Δ/15 (10 Σεπτεμβρίου 1902), Δ/16 (20 Σεπτεμβρίου 1902).

²⁸ Η πληροφορία αυτή είναι από ἔγγραφο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Αρχιγραμματεία της Αγίας και Ιεράς Συνόδου, με αὐξ. αριθ. 35, που πιστοποιεῖ το θάνατο του Εμμ. Τ. Ταβανιώτη με ημερομηνία έκδοσης 14 Μαΐου 1930. Βλ. Οικογενειακά αρχεῖα Κορηλίας Ταβανιώτου Παντελάκη.

Για τα Ημερολόγια ...

Εκδότης	Τίτλος	Χρονολογία	Έτος	Αρ. δημοσ.	Αρ. συνολ. δημοσ.
Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1900	Δεύτερον	2	35
Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1901	Τρίτον	4	64
Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1902	Τέταρτον	6	21
Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1903	Πέμπτον	3	47
Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1904	Έκτον	1	13
Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1905	Έβδομον	2	67
Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης	Αι Αναμνήσεις	1906-1907	Όγδοον και ένατον	4	62
Κορνηλίας Εμμ. Ταβανιώτου	Αι Αναμνήσεις	1909	Δέκατον	7	40
Κορνηλίας Εμμ. Ταβανιώτου	Αναμνήσεις και Ελπίδες	1921	Ενδέκατον	16	17
Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου	Αναμνήσεις και Ελπίδες. Λεύκωμα Εθνικών, Φιλολογικών, Κοινωνικών μετ' εικόνων	1922	Δωδέκατον	13	23
ΣΥΝΟΛΟ			15%	58	389

Η ύλη των *Ημερολογίων* που επιμελείται η Κορνηλία Ταβανιώτου είναι επίσης πλούσια. Η ίδια η εκδότρια, ανυπόγραφα, ευυπόγραφα η/και με ψευδώνυμο (Καρυάτις), δημοσιεύει δικά της ποιήματα, χρονογραφήματα, πεζά αφηγήματα και διηγήματα, μελέτες, αποσπάσματα από αρχαίες τραγωδίες, αστείες ιστορίες και γελοιογραφίες, **κείμενα πολιτικά**, («Εις την απελευθερωθείσαν Θράκην» 1921, «Εις τον ηρωϊκόν στρατόν» 1921), ιστορικά («1821-1921» 1921), **πατριωτικά** («Στη γαλανή σημαία» 1921, «Πατριωτισμός και φιλελληνισμός» 1922), **μικρά ρητά, παραμύθια, νεκρολογίες** (Βιργιλία Π. Ευαγγελίδου, Χαρίκλεια Π. Σαντοριναίου), **αφιερώσεις, βιογραφίες** («Η μούσα της τραγωδίας Αικατερίνη Βερώνη- Γεννάδη» 1922), **νέα για συλλόγους** («Η Μέριμνα, Φιλανθρωπική Αδελφότης Κυριών εν Τραπεζούντι» 1909), **για το γυναικείο θέμα** («Το γυναικείον ζήτημα ανά τον κόσμον» 1922), κ. ά.

Παράλληλα με τη *Βοσπορίδα* και τα *Ημερολόγια* βρίσκει το χρόνο το 1904 να εκδώσει την ποιητική συλλογή **Πάπυροι**, συλλογή ποιημάτων «τυχούσα του δαφνίνου στεφάνου εν τω κατά Μάιον 1902 κριθέντι ποιητικώ διαγωνίσματι του εν Σμύρνη Πανιωνίου Συλλόγου, εν Αθήναις 1904». Η έκδοση αυτή είναι ιδιαίτερα προσεγμένη και καλαισθητή. Κάθε ποίημα συνοδεύεται από βινιέτες, σίτισα, διακοσμητικά, με επαναλαμβανόμενα θέματα από τη φύση, λουλούδια, πουλιά. Είναι διαιρεμένη σε τρεις ενότητες «Πάπυρος», «Μυόσωτα» και «Λευκαί ακτίνες». Άλλες εκδόσεις από το Πατριαρχικό Τυπογραφείο και εκδόσεις παιδικών διηγημάτων (όπως p.p.).

Μέσα από την ανάλυση της θεματογραφίας της λογοτεχνίας της *Βοσπορίδος*, τα *Ημερολόγια* και το υπόλοιπο πεζό και ποιητικό έργο της Κορνηλίας Πρεβεζιώτου, προκύπτει η συνεπής στάση της εκδότριας προς τις αρχικές εξαγγελίες της σχετικά με τη σπουδαιότητα της αυστηρά επιλεγμένης ύλης από τη **«σύγχρονη ελληνική και ξένη ελαφρά φιλολογία και ποίηση»** η οποία εκτός από το ηθικό, διδακτικό, θρησκευτικό, δραματικό περιεχόμενό της, διαπραγματεύεται ζητήματα κοινωνικά, εκπαιδευτικά, παιδαγωγικά, συναισθηματικά, της εξύψωσης των ιδανικών, των ιδιαίτερων ανθρώπινων δυνατοτήτων και ικανοτήτων. Οι γυναίκες είτε ως απλές αναγνώστριες της ύλης αυτής, είτε ως λόγιες *γράφουσες* στο περιοδικό, ανώνυμες η επώνυμες, είχαν την ευκαιρία μέσα από τον ποιητικό και πεζό λόγο, τα ημερολόγια και τις ανοικτές επιστολές να έρθουν σε επαφή με την πνευματική κουλτούρα της εποχής τους, να στοχαστούν, να αναμετρηθούν, να επανατοποθετηθούν και να ανατροφοδοτήσουν τη λογοτεχνική παραγωγή, ικανοποιώντας αφενός την επιθυμία τους για περαιτέρω καλλιέργεια και ανάπτυξη, αφετέρου να επιδιώξουν την έξοδό τους από τον προστατευμένο ιδιωτικό χώρο στο δυσπρόσιτο δημόσιο.

Για την περίοδο από το 1922 και μέχρι το 1936 που εγκατέλειψε ως ανεπιθύμητη την Τουρκία και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα,²⁹ μαζί με την οικογένειά της,³⁰ δεν υπήρχαν μέχρι πρότινος πληροφορίες, παρά ίσως μόνο η έκδοση του παιδικού διηγήματος **Η κόρη της ζητιάνας**, (Παιδικά διηγήματα, Εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα, χ.χ.) και Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου, **Τρελλή μάνα**, παιδικόν δραμάτιον, μονόπρακτον, [θεατρικό] εν Αθήναις 1922, αφιερωμένο στις 28/12/1958 στα εγγόνια της.

Από πρόσφατα ευρήματα, σε τριάντα πέντε (35) αποκόμματα εφημερίδων φυλαγμένα σε οικογενειακά αρχεία [των απογόνων εγγονών της], βλέπουμε ότι αρθρογραφεί από την κατοικία της στο Πέραν, την οδό Εσπί Σαχάτ, στις ημερήσιες πολιτικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης **«Η Μεταρρύθμισις»**, (4 Αυγούστου 1926 – 24 Απριλίου 1927) και **«Ανεξάρτητος»** (3 Ιουλίου 1931 – 11 Νοεμβρίου 1931 ή/και 19/4/1934). Τα θέματά της, σε μια δύσκολη για τον Ελληνισμό της Πόλης περίοδο, αναφέρονται στο γυναικείο ζήτημα, τη νεότητα, μελέτες, πραγματείες, αφηγήματα σε συνέχειες, απαντήσεις και διευκρινίσεις σε αρθρογραφίες συναδέλφων της δημοσιογράφων, κριτικές, ποιήματα, κ.λ.π. και καταδεικνύουν ακόμη και τώρα το πείσμα και το θάρρος της να υπερασπίζεται το προφανές. Έχουν περάσει δέκα πέντε περίπου χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή και επτά χρόνια από το θάνατο του σύζυγου της Εμμ. Ταβανιώτη (29/10/1929) και το κλίμα πλέον στην αγαπημένη της Πόλη έχει αλλάξει, δεν τη «σηκώνει». Δεν μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα, να πείσει, η εποχή της έχει περάσει και την έχει ξεπεράσει. Είναι ανεπιθύμητη. Πρέπει να φύγει...

Με τον ερχομό της στην Αθήνα η Κ. Πρεβεζιώτου αφιερώνεται στην οικογένειά της. Έχει τρεις γιούς που κάνουν τις δικές τους οικογένειες. Ο ένας απ' αυτούς θα περάσει και από τη Μακρόνησο. Η ίδια πολιτικά δεν θα σταματήσει να εμπιστεύεται τη βασιλική οικογένεια. Από τις αφιερώσεις, τις επιστολές και τους ποιητικούς ύμνους στο βασιλιά Κωνσταντίνο,³¹ για τις νίκες του στη Μικρά Ασία, θα προχωρήσει σε επίσημο έγγραφο αίτημα προς τη βασίλισσα **Φρειδερίκη** για παροχή σύνταξης, ένα αξιοπρεπές αίτημα που συνοψίζει την πνευματική της προσφορά και αναμένει την κατανόηση της Πολιτείας για τα οικονομικά προβλήματα που η ίδια σε μεγάλη ηλικία πλέον αντιμετωπίζει. **Από το 1959 που ξεκινάει τη διαδικασία μέχρι και την ημερομηνία θανάτου της (1964), η αλληλογραφία**

²⁹ Βλ. Α. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, σ. 65-67, 583-584 και Π., Αποστολή, «Η γυναικεία εκδοτική δραστηριότητα...», *ό.π.*, σ. 228-229.

³⁰ Ο σύζυγός της Εμμ. Ταβανιώτης είχε πεθάνει από το 1929 στην Κωνσταντινούπολη. Στην Αθήνα ήρθε με τους τρεις γιούς της Κλέωνα, Τιμολέοντα και Νίκο.

³¹ Κορνηλίας Ταβανιώτου Πρεβεζιώτου, «Προς τον Βασιλέα των Ελλήνων Κωνσταντίνον τον ΙΒ' ! Τον ιδεώδη άνακτα και στρατηλάτην μετά τας ενδόξους νίκας του εν Μικρασία τω 1921 "Veni, vidi, vinci" Julius Ceaser, στο χειρόγραφο *Ανάγλυφα, Λυρικά Ποιήσεις, Τετράδιον 1^ο*.

παραπέμπει σε εναλλαγές αρμοδίων, καθυστερήσεις και δικαιολογίες.³² Δεν θα δικαιωθεί. Δεν θα χρειαστεί να επανέλθει. Θα την προλάβει ο θάνατος. Η λόγια που με τη ζωή και το έργο της διέτρεξε κοντά έναν αιώνα,³³ θα αφήσει την τελευταία της πνοή κρατώντας άραγε μέχρι το τέλος το βιβλίο με τους στίχους του Όμηρου που τόσο της άρεσε να απαγγέλει αλλά και να συστήνει στις γυναίκες αναγνώστριες των οποίων είχε αναλάβει την πνευματική αφύπνιση, μέσα από «την ελληνική και ξένη ελαφρά φιλολογία και ποίηση», από εκείνα τα χρόνια, τα χρόνια που εξέδιδε τη *Βοσπορίδα*, εκεί στο Πέραν, στο πολύβουο λιμάνι του Γαλατά, στο ελληνορθόδοξο κέντρο της ρωμαϊκής πολυπραγμοσύνης.

Είναι γεγονός ότι όταν κάποιος καταγίνεται με περασμένες, απομακρυσμένες εποχές, πρέπει να μελετά και τους ανθρώπους που έζησαν τότε, τις πράξεις, τις ενέργειές τους, τον τρόπο γενικά της ζωής τους, αυτά που διαμορφώνουν το κλίμα της εποχής, στο βαθμό που το περιβάλλον, τα γεγονότα και οι άνθρωποι ως άτομα δίδουν τη πλήρη κατανόηση της ιστορίας της εποχής τους. Μέχρις ενός σημείου μπορούμε να ανασυντάξουμε και σε ένα βαθμό να ανασυστήσουμε την περιρρέουσα ατμόσφαιρα και το κοινωνικό περιβάλλον, μέσα από την επιλογή της απεικόνισης ορισμένων ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων, να κατανοήσουμε τις αντιθέσεις, να διαβάσουμε τις σιωπές,³⁴ αυτών των γυναικών που «δεν άντεχαν να ζήσουν φωναχτά».

³² Από τα Οικογενειακά αρχεία της Κορνηλίας Ταβανιώτου Παντελάκη.

³³ **1897** Ελληνοτουρκικός πόλεμος, **1900** Γύρισμα του αιώνα, Διεθνής έκθεση στο Παρίσι, **1908** Επανάσταση των Νεοτούρκων, **1922** Μικρασιατική Καταστροφή, **1923** Νέα Τουρκική Δημοκρατία, **1914-1919** Α' Παγκ. Πόλεμος, **1940-1945** Β' Παγκ. Πόλεμος, **1945-1949** Εμφύλιος πόλεμος.

³⁴ Βλ. R. Williams, *Κουλτούρα και Ιστορία*, μτφρ. Βενετία Αποστολίδου, Γνώση, Αθήνα 1994, σ. 145-149.

Β. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Πρεβεζιώτου -Ταβανιώτου Κορνηλία Α. (Κωνσταντινούπολη 1878 – Αθήνα 1964). Λόγια και δημοσιογράφος, κόρη του εμπόρου Λεωνίδα Πρεβεζιώτη και της Αικατερίνης Πρεβεζιώτη, πρωτοδημοσίευσε ποιήματά της σε πολύ νεαρή ηλικία σε διάφορα περιοδικά της Πόλης. Τακτική συνεργάτις του περιοδικού *Νεολόγου Εβδομαδιαία Επιθεώρησις*, ανήκε στο συντηρητικό κύκλο του *Νεολόγου* του Σ. Ι. Βουτυρά, από το τυπογραφείο του οποίου εκδόθηκαν και τα πρώτα βιβλία και αφηγήματά της, τα οποία δημοσιεύτηκαν κατά τα μέσα της δεκαετίας 1890 στο *Νεολόγο Κωνσταντινούπολης* όπως και αριστέες μεταφράσεις γαλλικών μυθιστορημάτων και διηγημάτων την περίοδο από τον Απρίλιο 1895 έως τον Οκτώβριο 1896. Αρκετά νωρίς δημοσίευσε ποιήματα, διηγήματα και μεταφράσεις σε εφημερίδες και περιοδικά, όπως στη *Φιλολογική Ηχώ* (Κωνσταντινούπολη), *Νέος Παρθενών* (Αθήνα), *Αι Μούσαι* (Ζάκυνθος), στην *Εφημερίδα των Κυριών* της Παρρέν (Αθήνα), κ.ά. Εξέδωσε ποιητικές συλλογές, σειρές ποιητικών διηγημάτων και για πολλά χρόνια το ετήσιο ημερολόγιο *Αι Αναμνήσεις* με τον μετέπειτα συνεκδότη της *Βοσπορίδος* και σύζυγό της Εμμ. Τ. Ταβανιώτη. Εκδότρια του γυναικείου περιοδικού *Βοσπορίς* (Κωνσταντινούπολις, 10 Απριλίου 1896 – 20 Μαρτίου 1906). Τιμήθηκε από τον ΕΦΣΚ το 1893. Έργα της: *Πρώται πτήσεις* (ποιητική συλλογή, Κωνσταντινούπολις, 1895), *Αναμνήσεις και Ελπίδες* (φιλολογικό ημερολόγιο, 12 τόμοι, από κοινού με τον σύζυγό της Εμμανουήλ Ταβανιώτη), *Ψεκάδες Πάπυροι και Άνθη του αγρού*, *Πατριωτικά ποιήματα* (ποιητικές συλλογές) και το δραματικό έργο *Τρελλή μάνα*. Το 1936 εγκατέλειψε ως ανεπιθύμητη την Τουρκία και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα.³⁵

1. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου, *Ελέους πανήγυρις, ήτοι Η Α' επέτειος του σσσιτίου ΦΑΝΑΡΙΟΥ-ΜΟΥΧΛΙΟΥ-ΠΟΤΗΡΑ*, Εν Κωνσταντινουπόλει, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1918.
2. Κορνηλία Α. Πρεβεζιώτου/Εμμανουήλ Τ. Ταβανιώτης, *Αι Αναμνήσεις, Ημερολόγιον 1901*, έτος Γ' Τύποις Ν. Γ. Κεφαλίδου, εν Κωνσταντινουπόλει 1900.
3. Κορνηλία Ε. Ταβανιώτου, *Ιστορία του ιερού αγιάσματος των Βλαχερνών*, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, εν Κωνσταντινουπόλει, χ.χ.
4. Κορνηλία Ταβανιώτου-Πρεβεζιώτου, *Η κόρη της ζητιάνας*, Παιδικά διηγήματα, Εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα.

³⁵ Βλ. Α. Αντωνόπουλος, *ό.π.*, σ. 65-67, 583-584 και Π., Αποστολή, «Η γυναικεία εκδοτική δραστηριότητα...», *ό.π.*, σ. 228-229.

5. Κορνηλία Ε. Ταβανιώτου-Πρεβεζιώτου, *Χαίρε ειρήνη!*, Ποιητική συλλογή, Κωνσταντινούπολη 1918.³⁶
6. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου-Πρεβεζιώτου, *Το Λάγι-αρνί, ειδυλλιακόν δράμα εις πράξεις τέσσαρας*, (χειρόγραφο από τα οικογενειακά αρχεία του κ. Τ. Ταβανιώτη).

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΟΣΠΟΡΙΣ (1899 – 1906)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (43)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ (13)

ΠΕΖΑ (30)

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΣΕΛΙΔΑ (108)

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΗΣ

- a. ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΗΜΕΡΗΣΙΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ της ΚΩΝ/ΠΟΛΗΣ (35 αποκόμματα από το οικογενειακό αρχείο της κ. Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη)
 - i. Η Μεταρρύθμισις (1925-1935) ΒΒ
 - ii. Ανεξάρτητος (1927-1931)
 - iii. **Κόπανος (1927-1928) ΕΛΙΑ**

ΣΕ ΑΛΛΑ ΕΝΤΥΠΙΑ

Νεολόγος (Α. Αντωνόπουλος)	1892-1894 (52)
Εθνικό Ημερολόγιο Σκόκου,	1897
Φιλολογική Ηχώ,	1896 (1)
Νέος Παρθενών,	?????
Αι Μούσαι (Ζάκυνθος) από Πέρσα Αποστολή, σελ. 228	
Εφημερίς των Κυριών (Παρρέν)	1893-1896 (4)
Παρνασσός	1894-1895 (2)

³⁶ Βλ. Ε. Φουρνάρη, «Ένα πρώιμο γυναικείο δημοσιογραφικό εγχείρημα...», *ό.π.*, σ. 113-114.

ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

1. Κορνηλίας Ταβανιώτου Πρεβεζιώτου, *Ανάγλυφα*, Λυρικά ποιήσεις, Τετράδιον 1^{ον} (χειρόγραφο από το οικογενειακό αρχείο της Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη) (σελ. 1-90)
2. Κορνηλίας Ταβανιώτου Πρεβεζιώτου, *Ανάγλυφα*, Λυρικά ποιήσεις, Τετράδιον Β' (χειρόγραφο από το οικογενειακό αρχείο της Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη) (σελ. 91-145)
3. Κορνηλίας Ταβανιώτου Πρεβεζιώτου, *Φλοίσβοι και Ρόχθοι*, Λυρικά ποιήσεις (χειρόγραφο από το οικογενειακό αρχείο της Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη) (σελ. 1-68)
4. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου Πρεβεζιώτου, *Φλογερά ??????* (χειρόγραφο από το οικογενειακό αρχείο της Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη) (σελ. 69-120+1)
5. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου (το γένος Λ. Πρεβεζιώτου), *Χαίρε Ειρήνη!*, Εν Κωνσταντινουπόλει, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1918.³⁷ [Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης, 1936, Φ. 7332, Βιβλ. Εισ. 41916] (έντυπο φυλλάδιο 20 σελίδων με πεζά και ποιήματα, από το οικογενειακό αρχείο της Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη).
6. Κορνηλίας Λ. Πρεβεζιώτου, *Πρώται πτήσεις*, εν Κωνσταντινουπόλει, εκ του τυπογραφείου «Νεολόγου», 1895 (βραβευμένη ποιητική συλλογή από τον εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο, τη 27 Μαΐου 1893, αριθ. Πρωτ. 30, κατά την κρίσιν της Εκπαιδευτικής επιτροπής με υπογραφές των Δ. Μαλιάδη, προέδρου και Οδ. Ανδρεάδη, γεν. γραμματέα. Επιστολή Προς τη φιλομούσω δεσποινίδι κυρία Κορνηλία Λ. Πρεβεζιώτου και κείμενο Κρίσις επί των ποιημάτων της Κορνηλίας Λ. Πρεβεζιώτου).
7. Κορνηλίας Λ. Πρεβεζιώτου, *Πάπυροι*, συλλογή ποιημάτων «τυχούσα του δαφνίνου στεφάνου εν τω κατὰ Μάιον 1902 κριθέντι ποιητικῷ διαγωνίσματι του εν Σμύρνη Πανιωνίου Συλλόγου, εν Αθήναις 1904».
8. *Άνθη του αγρού* (από διαφήμιση στη *Βοσπορίδα*)
9. *Πατριωτικά ποιήματα* (από τα χειρόγραφα της)

ΣΕΙΡΕΣ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ

1. *Ψεκάδες* (παιδικό διήγημα) 1896 (από τις διαφημίσεις στη *Βοσπορίδα*).
2. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου, *Τρελλή μάνα*, παιδικόν δραμάτιον, μονόπρακτον, [θεατρικό] εν Αθήναις 1922.

³⁷ Βλ. Ε. Φουρνιράκη, «Ένα πρώιμο γυναικείο δημοσιογραφικό εγχείρημα...», *ό.π.*, σ. 113-114.

3. Κορνηλία Ταβανιώτου-Πρεβεζιώτου, *Η κόρη της ζητιάννας*, Παιδικά διηγήματα, Εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα, χ.χ.
4. *Ο μικρός βοσκός (συλλογικό) ????*

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

ΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ (περιεχόμενο – δομή – στήσιμο της ύλης)

Αναμνήσεις και Ελπίδες (φιλολογικό ημερολόγιο, 12 τόμοι, από κοινού με τον σύζυγό της Εμμανουήλ Ταβανιώτη)

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

1. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου – Πρεβεζιώτου, *Το Λάγι-Αρνί*, ειδυλλιακόν δράμα εις πράξεις τέσσαρας (χειρόγραφο από το οικογενειακό αρχείο του κ. Τάκη Ταβανιώτη και της κ. Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη). (Το χειρόγραφο συμπεριλαμβάνει μικρό σχόλιο της συγγραφέως για τον Romagnoli, «διάσημος φιλέλληνας μουσικολόγος Ιταλός της παρελθούσης γενεάς μεγάλης αξίας, βαθύς μελετητής και θαυμαστής της δημόδους ελληνικής μουσικής των δημοτικών ασμάτων μας, έκρινε το Λάγι-αρνί ως το λαμπρότερον πάντων τούτων κι έκαμεν ευρύτατον λόγον περί όλων των δημοτικών και ποιμενικών μας ασμάτων εις τους τότε νέους της Δύσεως». Ακολουθεί πρόλογος της συγγραφέως «Καταφανώς φρονούμεν εις τους εμβριθώς παρακολουθούντας την εθνικήν μας εξέλιξιν προβάλλει η υψίστη ηθική αξία των διαφόρων δημοτικών μας θρύλων οίτινες, ως πυρήνα έχοντες διάφορα δημοτικά άσματα, άλλοι μεν απέρρευσαν, λαβόντες γένεσιν εξ' αυτών, άλλοι δε ενέπνευσαν τοιαύτα εις τους αγνώστους ποιητάς των. ... Υπό το πνεύμα τούτο μοι είχε προ ετών ανατεθεί υπό της Φιλολογικής Επιτροπής του εν Κωνσταντινουπόλει τότε ακμάζοντος Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου του διεθνούς απολαύσαντος φήμης και κύρους περιφανεστάτου τούτου πνευματικού ημών κέντρου, η εις λυρικούς στίχους αποκρυστάλλωσις του τιμαλφούς θρύλλου, το Λάγι-αρνί, του οποίου τον πυρήνα αποτελεί το γνωστόν δημοτικόν άσμα 'Μπήχαν κλέφταις στο μανδρί, κλέψανε το Λάγι-αρνί' το δε έργον μου εκείνο εδημοσιεύθη τότε εν τω Μουσικώ περιοδικώ του αειμνήστου ενθέου της εθνικής μας μουσικής μελετητού και ζηλωτού Γεωργίου Παχτίκου. Ο πυρήν της υποθέσεως έχει ως εξής: εις τινι χωρίω παρά τους πρόποδας του Ολύμπου έζη προ 250 ίσως ετών ο τσέλιγκας Μήτρος και δημογέρον του χωρίου, έχων περικαλή και νεαρωτάτην θυγατέρα, την Γκόλφω ... (ακολουθεί μικρή περίληψη του έργου). Η υποφαινομένη ένθους δια το κάλλος και την αξίαν του ποιητικού θρύλλου όστις συνάμα περιέχει αδρά ψυχολογικά στοιχεία δραματικού έργου, προέβην πρό τινων ετών εις δραματοποίησιν αυτού, τηρήσασα μεν επιμελώς όλον αυτού το περιεχόμενον επιπροσθείσα δε και πρόσωπα τινα και ιδίαν επέτασιν της πλοκής, απαραίτητως άπαντα αναγκαιούντα προς πλουτισμόν του έργου το οποίον

αναβιβασθέν από της σκηνης του εν Κων/πόλει θεάτρου Βαριετέ, προιάλεσεν εξίσου προς τα άλλα άλλοτε παιχθέντα εκεί ειδυλλιακά δράματα των Δ. Κορομηλά, Περεσιάδου κ.λ.π. ραγδαίον ενθουσιασμόν και ανεγνωρίσθη ως αληθές εθνικόν έργον ...» (87 σελίδες)

2. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου – Πρεβεζιώτου, *Οι Εντιμότετοι*, δράμα εις πράξεις τρεις (χειρόγραφο από το οικογενειακό αρχείο της κ. Κορνηλίας Ταβανιώτου-Παντελάκη).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

1. Κορνηλίας Ε. Ταβανιώτου, *Ελέους πανήγυρις, ήτοι Η Α' επέτειος του συσσιτίου ΦΑΝΑΡΙΟΥ-ΜΟΥΧΛΙΟΥ-ΠΙΟΤΗΡΑ*, Εν Κωνσταντινουπόλει, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, 1918.
2. Κορνηλία Ε. Ταβανιώτου, *Ιστορία του ιερού αγιάσματος των Βλαχερνών*, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, εν Κωνσταντινουπόλει, χ.χ.

ΑΡΧΑΙΕΣ ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ

1. Ιφιγένεια εν Αυλίδι
2. Σαπφώ και Φάων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αντωνόπουλος, Α., *Οι Έλληνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και το Ανατολικό Ζήτημα 1866 – 1881. Η μαρτυρία του Νεολόγου της Κωνσταντινούπολης*, Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτών – Εκδόσεις Τσουκάτου, Αθήνα 2007.
- Αποστολή, Π., «Η γυναικεία εκδοτική δραστηριότητα (περιοδικά λόγου και τέχνης 1900-1940): Η περίπτωση της Αρτεμισίας Λανδράκη και της Κορνηλίας Πρεβεζιώτου» στο Σοφία Ντενίση (επιμ.), *Η γυναικεία εικαστική και λογοτεχνική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900 – 1940)*, Πρακτικά Ημερίδας, Gutenberg, Αθήνα 2008, σ. 205-250.
- Βαρίκα, Ε., *Η εξέγερση των κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*, Κατάρτι, Αθήνα 2007.
- Δαλακούρα, Κ., *Η εκπαίδευση των γυναικών στις ελληνικές κοινότητες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (19^{ος} αιώνας – 1922). Κοινωνικοποίηση στα πρότυπα της πατριαρχίας και του εθνικισμού*, Gutenberg, Αθήνα 2008.
- Δαλακούρα, Κ., «Λόγοι για την εκπαίδευση στα ελληνικά γυναικεία περιοδικά του οθωμανικού χώρου (19ος αι.-1906): Η γυναικεία λαϊκή εκπαίδευση», *Μνήμων* 31 (2010), σ. 115-150.
- Παλαιού, Ν., «Η συνείδηση του φύλου στην πεζογραφία όπως παρουσιάζεται στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900-1922): Παραδειγματικές περιπτώσεις», στο Σοφία Ντενίση (επιμ.), *Η γυναικεία εικαστική και λογοτεχνική παρουσία στα περιοδικά λόγου και τέχνης (1900 – 1940)*, Πρακτικά Ημερίδας, Gutenberg, Αθήνα 2008, σ. 251-291.
- Παπακώστας, Γ., *Η ζωή και το έργο της Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου*, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1980.
- Ποσάντζη, Β., «Το νεοελληνικό διήγημα στην Κωνσταντινούπολη (1880-1922). Από τη λαϊκή φαναριώτικη ηθογραφία στην αστική πεζογραφία», στο Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού και Σοφία Ντενίση (επιμ.), *Το Διήγημα στην ελληνική και στις ξένες λογοτεχνίες. Θεωρία – Γραφή – Πρόσληψη*, Gutenberg, Αθήνα 2009, σ. 284-303.
- Ριζάκη, Ε., *Οι «γράφουσες» Ελληνίδες, Σημειώσεις για τη γυναικεία λογοσύνη του 19^{ου} αιώνα*, Κατάρτι, Αθήνα 2007.
- Σαχίνης, Α., *Συμβολή στην ιστορία της Πανδώρας και των παλιών περιοδικών*, χ.έ., Αθήνα 1964.
- Ψαρρά, Α., «Το μυθιστόρημα της χειραφέτησης ή Η “συνετή” ουτοπία της Καλλιρρόης Παρρέν», επίμετρο στο Καλλιρρόη Παρρέν, *Η χειραφετημένη*, Εκάτη, Αθήνα 1999.
- Ψαρρά, Α., «Αμα η όρνιθα αρχίσει να λαλή ως πετεινός, σφάξε την αμέσως. Η διαμάχη Ροΐδη-γρραφουσών», *ό.π.* σ. 4 και Β. Κοντογιάννη, «Από την ποίηση της Κικής

Δημουλά: αναγωγές της καθημερινότητας» στο επιμ. Κοντογιάννη Βασιλική, *Λόγος γυναικών, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Κομοτηνή, 26-28 Μαΐου 2006*, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 2008.

Στη συλλογή της «Φλοίσβοι και ρόχθοι» στα χειρόγραφα, τηρείται μια πολύ προσεκτική αντιγραφή, δεν γνωρίζουμε αν ήταν μια αρχαιοθήτηση εκ των υστέρων ή τα πρωτότυπα ποιήματα. Στο τέλος αρκετών ποιημάτων υπάρχουν ημερομηνίες, που δεν καταδεικνύουν γραμμική συνέχεια, δεν έχουν διαδοχική σειρά, αλλά είναι αταξινόμητες. Ξεινάνε ανάκατα από το 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1900, 1902, 1905, 1921, 1923, 1925, 1927, 1932, 1934, 1935, 1940, 1945, 1949, 1948, 1952, 1954, 1955, 1956. Στα χειρόγραφα τετράδια «Λυρικοί ποιήσεις» Α' από 1897, 1898, 1900, 1901, 1903, 1932, 1956, 1958, 1959, στο Β' τετράδιο 1898, 1958, 1960. Απομένει να γίνει ταύτισή τους με δημοσιευμένα ποιήματα της πρώιμης περιόδου της, ή/και στη Βοσπορίδα, για να αναδυθεί η πρόσληψή τους από τα δικά της ή/και τα έντυπα τρίτων. Μεγάλο ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η αρθογραφία της μετά το 1922, πώς εκλαμβάνει τη Μικρασιατική Καταστροφή, την αλλαγή του καθεστώτος, το τέλος των κοινοτήτων.

Η απάντηση της Κ. Ταβανιώτου στις κριτικές για το θεατρικό της έργο «Οι Εντιμότατοι», δημοσιεύονται στη [Μεταρρύθμιση] στο τχ. της 25 Μαρτίου 1927.

(Να δω τα κείμενα από τις Αναμνήσεις, και τα χειρόγραφα ποιήματά της πώς διαφοροποιείται μετά το 1922).